

मानव अधिकारको विश्वव्यापी घोषणा

प्रस्तावना

मानव परिवारका सबै सदस्यहरूको अन्तर्ग्रहणित मान तथा सम्मान र अवछन्नि अधिकारहरूको मान्यता नै स्वतन्त्रता, न्याय, र शान्तिको आधार भएकोले,

मानव अधिकारहरू प्रतिवहेलना तथा अनादरको परिणामबाटै नै काम भइ मानव जातिको अन्त सुकरणमा चटि पुर्याइएको हुनाले र मानवहरूले धर्म र वाक स्वतन्त्रता तथा भए र अभावबाट मुक्ति पाउनु पर्छ भन्ने सर्व साधारण जनताको घोषित आकांक्षा भएकोले,

अत्याचार र दमनको वरिद्ध अरू उपाय नपाएर वरिद्ध गर्नु नै अन्तमि उपाय हो भन्ने नउठानुन हो भने मानव अधिकारहरू कानुनी शासनद्वारा संरक्षित रहनु अति आवश्यक भएकोले,

राष्ट्रहरूका बीच मैत्री सम्बन्ध वृद्धि गर्न आवश्यक भएकोले

संयुक्त राष्ट्र संघका जनता हरूले मानवका मौलिक अधिकारहरू र मनुष्यको मान तथा कदर र नर -नारीहरूको सम्मान अधिकारहरू प्रति पुनः विश्वासको पुस्त्याई अधिकार पत्रमा गरि बढि स्वतन्त्रताको आधारमा सामाजिक प्रगति एवं जीवनको

सदस्य राष्ट्रहरू र ती राष्ट्रहरूका अधिकारमा रहेका प्रादेशिक जनताहरूमा समेत ती अधिकारहरू र स्वतन्त्र हरू को विश्वव्यापी र प्रभावशाली मान्यता प्राप्त गर्नको लागि प्रत्येक व्यक्तिको समाजको अंगले नरिन्तर मनमा राखि राष्ट्रिय र अन्तरराष्ट्रिय प्रगतिशील कदमहरू द्वारा यी अधिकार र स्वतन्त्रताहरू प्रति दीक्षा तथा शक्तिद्वारा श्रद्धा बढाउन प्रयत्न गर्नु भनी साधारण सभाले मानव अधिकारको यस विश्वव्यापी घोषणालाई सबै जनता र राष्ट्रको नमिति सजिया मापदण्ड भनी घोषणा गर्दछ

धारा १

सबै व्यक्तिको हरू जन्मजात स्वतन्त्र हुन ती सबैको समान अधिकार र महत्व छ। नजिहरूमा वचिर शक्ति र सद्धचिर भएकोले नजिहरूले आपसमा भातृत्वको भावना बाट व्यवहार गर्नु पर्छ।

धारा २

जाति, वर्ण, लङ्गि, भाषा, धर्म राजनैतिक वा हरू वचिर राष्ट्रिय वा सामाजिक उत्पत्ति सम्पत्ति वा अरू कुनै मर्यादाको आधारमा भेदभाव नगरि प्रत्येक व्यक्तिलाई यस घोषणामा उल्लेखित अधिकार र स्वतन्त्रता को अधिकार हुनेछ। यसको अतिरिक्त चाहे कुनै देश स्वतन्त्र होस वा संरक्षित, स्वशासनरहित वा परिमिति प्रभुशता भएको होस त्यहाँका व्यक्तिको राजनैतिक क्षेत्रीय वा अन्तराष्ट्रिय भेदभाव गरिने छैन।

धारा ३

प्रत्येक व्यक्तिलाई व्यक्तिको स्वतन्त्रता र आत्मरक्षाको अधिकार हुनेछ।

धारा ४

बाँधा वा दास बनाइ कसैलाई पनि राखिने छैन। दासत्व र दास दासीको व्यापार प्रत्येक रूपमा निषिद्ध गरिएको छ।

धारा ५

कुनै व्यक्तिलाई पनि शारीरिक यातना दिने छैन अथवा नरिदयी अमानुषिक वा अपमानजनक व्यवहार वा सजाय गरिने छैन।

धारा-६

प्रत्येक व्यक्तिलाई कानूनको दृष्टिमा जहाँसुकै व्यक्तिको रुपमा मान्यता पाउने अधिकार छ ।

धारा-७

सबै व्यक्तिको कानूनको दृष्टिमा समान छन् र बिना भेदभाव कानूनको समान संरक्षणको हकदार हुनेछन् । सबैलाई यस घोषणाको उल्लङ्घन गरी गरिएको भेदमान वा त्यस्तो भेदभाव गर्न गरिएको उक्साहट वरिद्ध समान संरक्षणको अधिकार छ ।

धारा ८

संवधान वा कानून द्वारा दिएको मौलिक अधिकारहरू भङ्ग गर्ने कार्यहरूको वरिद्ध योग्य राष्ट्रिय अदालतको प्रभावोत्पादक उपचारको सबैलाई अधिकार हुनेछ।

धारा ९

कसैलाई पनि निम्नमानी ढाँगेले देश निष्कासित वा गरिफ्तार वा नजर बन्द गरिने छैन।

धारा १०

कुनै व्यक्तिको उपर लगाइएको फौजदारी आरोपको वरिद्ध नजिको अधिकार दायित्व नरिपन गर्दै स्वतन्त्र र न्याय युक्त अदालतबाट सुनुवाइको हक प्रत्येक व्यक्तिलाई समान रूपले हुनेछ।

धारा ११

दण्डनीय अपराधको आरोप लागेको प्रत्येक सुवधिहरू दिएको बचाउको सबै आवश्यक सुवधिहरू दिएको खुल्ला अदालतले कानून अनुसार नजिलाई अपराधी नठहराउन्जेल नजि नरिपराध मानिने छ।

कुनै व्यक्तिको गरे वा नगरेको कुनै काम उक्त समयमा राष्ट्रिय वा अन्तरराष्ट्रिय कानून अन्तर्गत अपराध मानिँदैन भने त्यस्तो कामको प्रति कुनै पनि व्यक्तिलाई दोषी ठहराइने छैन कुनै पनि व्यक्तिलाई अपराध गर्दा उक्त समयमा पनि सकिने सजाय भन्दा बढि सजाय दिने छैन।

धारा १२

कुनै पनि व्यक्तिको गोप्यता परिवार, घर वा पत्र व्यवहारको प्रति निम्नमानी हस्तक्षेप गरिने छैन र कसैको सम्मान तथा ख्याति मिथि चोट पुर्याइने छैन र त्यस्तो हस्तक्षेप वा चोटको वरिद्ध प्रत्येक व्यक्तिलाई कानुनी संरक्षणको अधिकार हुनेछ।

धारा १३

प्रत्येक व्यक्तिलाई प्रत्येक देशको समाना भएर स्वतन्त्रता पूर्वक वचरण र बसोबास गर्ने अधिकार हुनेछ।

संयुक्त राष्ट्र सङ्घको उद्देश्य र सन्धान्तको विपरीत कार्यहरू वा अराजनैतिक अपराधहरूको अभियोगको सम्बन्धमा यो अधिकार प्रयोग गर्न सकिने छैन।

धारा-१४

प्रत्येक व्यक्तिलाई यातना र उत्पीडनबाट मुक्त हुन अरु देशमा शरण माग्ने र त्यसको उपभोग गर्ने अधिकार छ ।

अराजनेतिक अपराधहरूको वास्तविक अभियोगको मुद्दामा वा संयुक्त राष्ट्र संघको उद्देश्यहरू र सन्धान्तहरू विपरित कार्यहरूमा यो अधिकार लागू नहुन सक्छ ।

धारा १५

प्रत्येक व्यक्तिलाई राष्ट्रको नागरिकताको अधिकार छ।

कुनै पनि व्यक्तिलाई मनमानी ढङ्गले नजिको नागरिकता बाट वन्चति गरिने छैन र नागरिकता परिवर्तन गर्ने अधिकारलाई इन्कार गरिने छैन।

धारा १६

जातिराष्ट्रियता वा धर्मको भेदभाव बिना वयस्क, स्त्री, पुरुषहरूलाई आपसमा विवाह गर्ने र परिवार स्थापना गर्ने अधिकार छ। विवाहको विषयमा वैवाहिक जीवनमा तथा विवाह विच्छेदमा तनिहरूको समान अधिकार हुनेछ।

विवाहको इच्छा राख्ने स्त्री, पुरुषको पूर्ण र स्वतन्त्र सहमतबाट मात्र विवाह हुनेछ।

परिवार समाजको स्वाभाविक र मौलिक सामूहिक एकाई हो र यसलाई समाज र राज्यबाट संरक्षण पाउने अधिकार छ ।

धारा १७

प्रत्येक व्यक्तिलाई एकलै वा अरूसँग मलिर सम्पत्ति राख्ने अधिकार छ।

कुनै व्यक्तिको सम्पत्ति मनमानी ढङ्गले अपहरण गरिने छैन।

धारा १८

प्रत्येक व्यक्तिलाई विचार, मत, धार्मिक स्वतन्त्रताको अधिकार छ। धर्म वा मत बदल्ने स्वतन्त्रता र सार्वजनिक तथा व्यक्तिगत रूपमा एकलै वा समूहमा आफ्नो धर्म वा मतलाई शिक्षा आचरण

धारा-१९

प्रत्येक व्यक्तिलाई विचार र अभिव्यक्ति स्वतन्त्रताको अधिकार छ । यस अधिकारमा कुनै हस्तक्षेप बिना आक्रान्त मतहरू अभिव्यक्त गर्ने र कुनै पनि अवरोध र सीमाहरू बिना सञ्चार माध्यमद्वारा सूचना प्राप्त गर्ने, खोज्ने र प्रसार गर्ने अधिकार समावेश छ ।

धारा-२०

प्रत्येक व्यक्तिलाई शान्तिपूर्ण रुपमा भेला हुने तथा संघ संस्था खोल्ने अधिकार छ ।

कसैलाई पनि कुनै संस्थासँग आवद्ध हुन बाध्य गराउन सकिने छैन ।

धारा-२१

प्रत्येक व्यक्तिलाई उसको देशको सरकारमा प्रत्यक्ष वा स्वतन्त्र रुपले चुनिएका प्रतिनिधिहरू मार्फत बनेको सरकारमा सहभागी हुने अधिकार छ ।

प्रत्येक व्यक्तिलाई उसको देशको सार्वजनिक सेवामा प्रवेश र पहुँचको समान अधिकार छ ।

सरकारको शासन गर्ने आधार जनताको इच्छा हुनेछ । यस्तो इच्छा आम तथा समान मतदानद्वारा समय समयमा गरिने निर्वाचन चुनाव मार्फत अभिव्यक्त गरिनेछ र त्यस्तो चुनाव गोप्य मतदान वा त्यस्तै प्रकारको स्वतन्त्र मतदान प्रणालीद्वारा गरिनेछ ।

धारा-२२

समाजको सदस्यको हैसियतमा प्रत्येक व्यक्तिलाई सामाजिक सुरक्षाको अधिकार छ र साथै प्रत्येक व्यक्तिलाई राज्यको राष्ट्रिय प्रयत्न वा अन्तराष्ट्रिय सहयोग मार्फत तथा स्रोत र साधन अनुसार उसको प्रतिष्ठा र स्वतन्त्र व्यक्तित्व विकासको लागि अपरिहार्य आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक अधिकारहरू उपभोग गर्ने अधिकार छ ।

धारा-२३

प्रत्येक व्यक्तिलाई काम गर्ने, स्वेच्छाले रोजगारी रोज्ने र काम गर्नको लागि उचित र अनुकूल परिस्थितिको सुजना र बेरोजगारी वृद्धि संरक्षण प्राप्त गर्ने अधिकार छ ।

प्रत्येक व्यक्तिलाई बिना भेदभाव समान कार्यको लागि समान पारिश्रमिक पाउने अधिकार छ ।

काम गर्ने प्रत्येक व्यक्ती र नजिको परिवारको लागि मानवीय प्रतिष्ठा अनुरूप जीविको वन्दोबस्तको लागि उचित र अनुकूल पारिश्रमिक पाउने र आवश्यक भए सामाजिक संरक्षणद्वारा तथा अन्य उपायहरूद्वारा त्यसमा भरथेगको अधिकार हुनेछ ।

प्रत्येक व्यक्तिलाई उसको हित संरक्षणको लागि ट्रिडयुनियन खोल्ने र त्यसमा सम्मिलित हुने अधिकार छ ।

धारा-२४

प्रत्येक व्यक्तिलाई मुनासबि कार्य समय सीमा र वेतन सहितको आवधिक वृद्धि सहित विश्राम र फुर्सतको अधिकार छ ।

धारा २५

प्रत्येक व्यक्तिलाई उसको र उसको परिवारको स्वास्थ्य र कल्याणको लागि खाना, कपडा, घर तथा औषधोपचारका सुविधाहरु र आवश्यकता अनुसारको सामाजिक सेवाहरु सहित स्तरयुक्त जीवन यापन गर्ने अधिकार छ र साथै बेरोजगारी, बरामी, अस्मर्थता, वृद्धिवा, वृद्धसकाल वा नजिको नयिन्त्रण बाह्रिका अन्य परस्थितिमा साधन अभाव भएमा सुरक्षाको अधिकार छ ।

आमा र शशिशुलाई वशिष हेरचाह र सहायता प्राप्त गर्न अधिकार छ । वैवाहिक सम्बन्ध भई वा नभई जन्मेका सबै बालबालकालाई समान सामाजिक संरक्षण उपभोग गर्ने अधिकार हुनेछ ।

धारा २६

प्रत्येक व्यक्तिलाई शिक्षाको अधिकार छ । कमसेकम प्रारम्भिक र आधारभूत शिक्षा निशुल्क हुनेछ । प्रारम्भिक शिक्षा अनिवार्य हुनेछ । प्रबधिक र व्यवसायिक शिक्षा सबै सुलभ हुनेछ र उच्च शिक्षामा योग्यताको आधारमा सबैको समान पहुँच हुनेछ ।

शिक्षा मानव व्यक्तित्वको पूर्ण विकास र मानवअधिकार तथा मौलिक स्वतन्त्रताको सम्मानको सुदृढकरणतर्फनर्देशित हुनेछ । यसले सबै राष्ट्र, जाति र धार्मिक समूहहरुबीच समझदारी, सहपिण्डता र मतिरताको प्रवर्द्धन गर्नेछ र संयुक्त राष्ट्र संघको शान्ति कायम गर्ने प्रयत्नहरुलाई अघि बढाउने छ ।

आफ्ना सन्ततलाई दिने शिक्षा रोज्ने प्राथमिक अधिकार आमा बाबुलाई हुनेछ ।

धारा २७

प्रत्येक व्यक्तिलाई समुदायको साँस्कृतिक जीवनमा स्वतन्त्रतापूर्वक भाग लनि, कलाहरुको आनन्द लनि तथा वैज्ञानिक प्रगति र यसको फाइदाहरुको बाँडफाँड गर्ने अधिकार छ ।

प्रत्येक व्यक्तिलाई उसले रचना वा सर्जना गरेको कुनै वैज्ञानिक, सहित्यिक वा कलात्मक कृतिको परिणामबाट प्राप्त नैतिक र मौलिक लाभहरुको संरक्षण गर्ने अधिकार छ ।

धारा २८

प्रत्येक व्यक्तिलाई यस्तो सामाजिक र अन्तराष्ट्रिय व्यवस्थाको अधिकार छ जसमा यस घोषणामा उल्लेख गरिएका अधिकार र स्वतन्त्रताहरु पूर्ण रुपले प्राप्त गर्न सकियोस ।

धारा २९

प्रत्येक व्यक्तिको समुदाय प्रति कर्तव्यकुरा छन् र त्यस्तो समाजमा बसेर मात्र उसको स्वतन्त्र र पूर्ण व्यक्तित्व विकासको संभावना छ ।

आफ्नो अधिकार र स्वतन्त्रताको अभ्यास गर्दा प्रत्येक व्यक्तिले अरुको अधिकार र स्वतन्त्रताको आदर गर्नु पर्नेछ र प्रजातान्त्रिक समाजको नैतिकता, र्सार्वजनिक व्यवस्था, र्सवसाधारणको कल्याणको लान्चिहनि उचित आवश्यकताहरु हासिल गर्ने उद्देश्यले कानूनद्वारा निर्धारित सीमा भित्र रहनु पर्ने छ ।

यी अधिकार र स्वतन्त्रताहरु संयुक्त राष्ट्र संघको सन्धिान्त र उद्देश्य विपरीत हुने गरी कुनै पनहिलतमा उपभोग गर्न सकिने छैन ।

धारा ३०

कुनै राष्ट्र, वर्ग वा व्यक्तिले यसमा उल्लेख गरिएका अधिकार र स्वतन्त्रताहरुलाई कुठाराघात गर्ने उद्देश्यले वा त्यस्तो किसिमको गतिविधिमा संलग्न हुन पाउने गरी यस घोषणाको व्याख्या गर्न सकिने छैन ।